
A Hölgly a vasútállomásról. Fialal Lányok Barátnőinek Egyesülete Svájcban

A XIX. század vége felé Európában egyre gyakoribbá vált, hogy a nők egyedül utaztak, s ez által szakítottak a korabeli női önképpel. Ezt a mobilitást a városok vasúti fejlődése tette lehetővé. A növekvő városokban ugyanakkor egyre jobban erősödtek a társadalmi problémák, mint például a kereskedelmi prostitúció fellendülése. Az olyan fiatal nők, akiknek rosszul fizető, bizonytalan állásuk volt, ki voltak téve annak a veszélynek, hogy prostitúcióra adják fejüket; akár azért, mert jobb életkörülményekben reménykedtek, akár, mert emberkereskedők és bordélyház-tulajdonosok kényszerítették erre őket. 1877-ben Josephine Butler brit szociális reformer kezdeményezésére hét európai országból 32 nő fogott össze, hogy fellépjen a prostitúció és a fehér rabszolga kereskedelem ellen. Butler különösen azt bírálta, hogy a prostituáltakat megbüntették, míg ügyfeleiket általában alig vonták felelősségre. Ebben a nemzetközi környezetben alakult meg 1886-ban a „Fialal Lányok Barátnőinek Svájci Egyesülete” (*Schweizerische Verein der Freundinnen Junger Mädchen*) – továbbiakban FJM – (S. E.). Célja az volt, hogy megvédje a visszaélésektől és a prostitúciótól azokat a fiatal nőket, akik álláskeresőként vagy turistaként utaztak Svájcba (9. o.). A könyvnek három szerzője van. *Esther Hürlimann* történész, aki a Zürichi Egyetem germanisztika, judaisztika és történelem szakán végzett, majd Oxfordban, New Yorkban és Jeruzsálemben folytatott jiddis és héber nyelvű tanulmányokat. 2014 óta a *Corporate Books pantha rei* vezető szerkesztője. *Ursina Largiadèr*, aki több, mint 15 éve foglalkozik nőtörténettel, tagja a Zürichi Női Városlátogató Egyesületnek, tanári diplomát is szerzett, de jelenleg múzeumpedagógusként dolgozik a Kyburg kas-

télyban. *Luzia Schoeck*, aki anglisztikát, történelmet és európai népi irodalmat tanult a Zürichi Egyetemen. A három történész gazdag forrásanyagon alapuló, remekül illusztrált és szemléletesen megírt könyvben dolgozta fel az egyesület történetét.

A könyv egyik erőssége, hogy a szerzők nem a szigorúan tudományos kutatást tűzték ki célul, hanem a „dokumentumok narratívájára” (11. o.) támaszkodtak, ami lehetővé teszi azt is, hogy ne csak történészek számára legyen érdekes olvasmány. Az FJM egyesületet a történetírás eddig a polgári erkölcsi mozgalom részeként, a XIX. században kialakult számos egyesület – például az úgynevezett „veszélyeztetett” („gefährdete“) és „elesett” („gefallene“) lányok– egyikeként tartotta számon, amely erősen moralizáló és társadalmilag fegyelmező orientációjú volt.¹ A szerzők szerint azonban a társadalmi fegyelemnek ez a nézete alulmarad, legalábbis az FJM esetében. A még gyerekcipőben járó szociális munka úttörőiként a haladó szellemiségű egyesület erősítette a nők önhatékonyaságát és önbizalmát, e mellett a nők érvényesülésének elősegítésében is fontos szerepet játszott (11. o.). Ez azért is figyelemreméltó, mert egészen a XX. század közepéig a nyilvánosságot a köztudat a férfiaknak tulajdonította.

A könyv négy fejezetre tagolódik. Az első és legátfogóbb részben a szerzők bemutatják az egyesület keletkezésének történetét, céljait és tevékenységi köreit, valamint azt, hogy hogyan alakított ki együttműködést más szervezetekkel és hatóságokkal. A fejezet bemutatja az FJM tevékenységét egészen a második világháborúig. Az egyesület – annak ellenére, hogy megalapításakor egyetlen felekezethez sem volt köthető – létrejötte után nem sokkal a nemzetközi irányultságú, protestáns világnézethez közeledett (21. o.). Az FJM és a Svájci Evangélikus Nők Szövetsége (*Evangelischen Frauenbund der Schweiz*) közt szoros volt az együttműködés. Ez az egyesület szintén elkötelezett volt a prostitúció elleni küzdelemben. De kapcsolatban állt katolikus egyesületekkel is, például a Freiburgi

¹ Lásd: Sabine Jenzer, Die „Dime“, der Bürger und der Staat. Private Erziehungsheime für junge Frauen und die Anfänge des Sozialstaates in der Deutschschweiz, 1870er bis 1930er Jahre, (Zürcher Beiträge zur Geschichtswissenschaft, Bd. 3), Köln 2014. Zur Entwicklung in Deutschland vö.: Heike Schmidt, Gefährliche und gefährdete Mädchen. Weibliche Devianz und die Anfänge der Zwangs- und Fürsorgeerziehung, Wiesbaden 2002.

Katolikus Lányvédő Egyesülettel (*Katholischen Mädchenschutzverein in Freiburg*, ma *Pro Filia*) (29. o.).

Az FJM rengeteg helyen igyekezett fellépni a prostitúció ellen, és segíteni a nőket és a fiatal lányokat, hogy ne kényszerüljenek erre a „hivatásra”. Vasútállomásokon és azok szállóin, leány- és nyugdíjas otthonokban, információs- és állásközvetítő irodákban, tanácsadó központokban, gyermekotthonokban, rehabilitációs központokban, kötő- és varrótanfolyamokon, vasárnapi egyesületeknél, jóléti központoknál, fiatal lányok számára létrehozott klubokban, valamint veszélyeztetett és emigráns lányok számára létrehozott egyesületeknél is (34. o.). Létrejött egy új kezdeményezés az úgynevezett „Bahnhofwerke” amely „SOS Bahnhofhilfe” néven ma is létezik. Ez egy egyedülálló svájci kezdeményezés, amelyet 1884-ben először Genfben, majd két évvel később Zürichben vezettek be, s ez volt az első olyan kezdeményezés, amely segítséget nyújtott az egyedül utazó nők számára. Az FJM tagjai önkéntesként segítették a pályaudvaron lévő nőket, a „Bahnhofwerke” pedig 1931-től éves támogatást kapott a Svájci Szövetségi Vasutaktól (*Schweizerischen Bundesbahnen*) (34. o.). Az FJM-nek mindig rugalmasnak kellett lennie és alkalmazkodnia az új körülményekhez. A „Bahnhofwerke” kezdetben a fiatal nők munka- és szálláskeresését segítette, az FJM-nek pedig saját otthonai és panziói voltak, később pedig a hangsúlyt a kísérő és gondozási feladatokra helyezték át.

Az első világháború fontos fordulópontot jelentett, amikor az egyesület a csapatok és a sebesültek segítségét, szállítását támogatta, később, 1956-ban és 1968-ban pedig a magyarországi és csehszlovákiai menekültek ellátását (44. o.).

A XX. század elején az állami ifjúsági jólét alakulása is hatással volt az egyesület további fejlődésére: Ez felvetette a kapcsolat kérdését az új állami –általában férfiak által uralt – és a hagyományos magán – túlnyomórészt női – jólét között (60. o.). Idővel a közösségi munka egyre fontosabbá vált, például az 1914-es berni, és az 1939-es zürichi svájci nemzeti kiállítás alkalmából (61. o.). A második világháború után újabb irányváltás következett be, és az eddig gyak-

ran alkalmazott szobalányok helyett au-pair lányokat kerestek Svájc francia részén és az Egyesült Királyságban (70. o.).

A második fejezet elsősorban az egyesület felekezeti irányultságát vizsgálja. Az alapítók protestáns családokból származtak. A társadalmi akciókban a keresztény etikára támaszkodtak, amely egyben a szocializmus ellenfogalmaként is felfogható. Különösen fontos az FJM tevékenységei közül a keresztény szabadidős tevékenységek gondozása: a szabadidős és üdülési programok létrehozásának célja mind a „fenyegetett háziasszonyok védelme – akiket a feltörekvő szocializmus kooptált (93. o.) – mind pedig az erkölcsi fenyegetés ellensúlyozása volt, például a gyakori mozilátogatások révén.

A harmadik fejezet „A barátok szabad tereket teremtenek” címmel a modernitás új helyeivel, így például a pályaudvar közösségi tereivel foglalkozik. Néhány tematikus átfedés és ismétlés található az első fejezet érveléseivel. A nők helyigényének vizsgálata azonban új meglátásokat is rejt magában, például az otthonalapítással kapcsolatos megjegyzésekben. Ilyen az első bieli Márta ház, amit később Zürichben is létrehoztak (134. o.).

A tanulmány utolsó fejezete a 21. századi fejleményekről szól: Az FJM egyesület immár 135 éves múltra tekint vissza. 1999 óta hat non-profit szervezet működik Svájcban „Compagna” néven. Legyen szó a szexmunkások biztonságos lakhatásáról, vagy a Svájcban jól ismert „Bahnhofhilfe”-ről, a Fialat Lányok Baráti Társaságának egykori szövetségének öröksége sokrétű (170. o.).

Tanulmányukban a három szerző izgalmas betekintést nyújt a szociális munka korai kezdeteibe, és ügyesen ötvözi az FJM egyesület történetét a svájci jóléti állam fejlődésével. Ezzel hozzájárulnak a gondozás területén a nők (többnyire nem fizetett) egyesületi munkájának a működéséhez, és ezzel is rávilágítanak az egyesület ellentmondásaira a fiatal nőkről és a középosztálybeli nőkről alkotott képben.

Esther Hürlimann, Ursina Largiadèr, Luzia Schoeck: *Das Fräulein vom Bahnhof. Der Verein Freundinnen junger Mädchen in der Schweiz* [A Hölgy a vasútállomásról. Fialat Lányok Barátnőinek Egyesülete Svájcban]. Zürich, Hier und Jetzt Verlag, 2021. 192 o.

Semsey Enikő